

Ільницький Василь Іванович
кандидат історичних наук, доцент
кафедри нової та новітньої історії України
Дрогобицького державного педагогічного
університету ім. Івана Франка
e-mail: vilnickiy@gmail.com

**ОСОБЛИВОСТІ ОБЛАШТУВАННЯ ПОБУТУ
В УМОВАХ ПІДПІЛЛЯ КАРПАТСЬКОГО КРАЮ ОУН: 1945–1954 рр.
(за матеріалами Галузевого державного архіву Служби безпеки України)**

У статті на основі невідомих та маловідомих документів розкриваються особливості побутових умов підпільного життя. Доведено, що, попри складнощі щоденної збройної та пропагандистської боротьби, учасники руху опору стикалися з потребою облаштування побутових умов. З'ясовано, що ця проблема стосувалася як рядових учасників, так і вищого командного складу. Виявлено, що відсутність належного господарського забезпечення, а також постійне морально-психологічне напруження призводили до конфліктних ситуацій.

Ключові слова: побут, криївка, Карпатський край ОУН, український визвольний рух.

Ільницький Василь Іванович, кандидат історичних наук, доцент кафедри нової і новітньої історії України Дрогобицького державного педагогічного університету ім. Івана Франка

Особенности устройства быта в условиях подполья Карпатского края ОУН: 1945–1954 рр. (по материалам Отраслевого государственного архива Службы безопасности Украины)

В статье на основе неизвестных и малоизвестных документов раскрываются особенности бытовых условий подпольной жизни. Доказано, что, несмотря на сложности ежедневной вооруженной и пропагандистской борьбы, участники движения сопротивления сталкивались с необходимостью обустройства бытовых условий. Установлено, что эта проблема касалась как рядовых участников, так и высшего командного состава. Обнаружено, что отсутствие надлежащего хозяйственного обеспечения, а также постоянное морально-психологическое напряжение приводили к конфликтным ситуациям.

Ключевые слова: быт, тайник, Карпатский край ОУН, украинское освободительное движение.

Ilnytskyj Vasyl, Candidate of Historical Sciences, Docent of Ukraine's New and Modern History Department Ivan Franko Drohobych State Pedagogical University

Equipment features in the OUN Carpathians region underground (1945 – 1954) (based on the Branch State Archive of the Ukraine Security Service)

Making affect the living conditions of as ordinary underground, and higher commanders. That problem was not left in to find a place in secret places dig it, find the pick, but deliver and maintain these products. The need for regulated products generally instructive guidance (quantity, composition, etc.). Although all the procurement took into account the real possibilities of the region.

For full proharchuvannya developed specific recommendations on the necessary components of food, their calorie content, and the needs and options for the replacement of individual components (with the same calorie content). It should be noted that the management suited to differentiated food nutrition standards depending on the tasks (wintering in kryyvitsi stay in roads, etc.). A clear indication in the distribution of food stocks are also associated with their small reserves, and therefore need a longer use.

Of course we have to mention that diet and to some extent dependent on the locations of rebel department or location of the hiding places (built in the farms kept local residents have allowed varied diet). COOKING UPA engaged individuals who have the appropriate skills and in secret places during the winter it could carry out a woman (if any) inhabitants refuge, alternately or together with a clear division of responsibilities.

Figuring features material living conditions, moral and psychological circumstances of the Carpathians underground environment enables study descriptions of memories and diaries. That is often the nationalists had to starve days and weeks. Another drawback was the lack of domestic opportunities to kindle a fire in the open, because it could see the enemy. It was felt particularly sharply in early spring, when insurgents hiding places and left feeling cold.

It should be noted that life in kryyvitsi had strict regulations: Time for morning hygiene, snida-nok, classes (history of Ukraine, ideological propaganda classes, items of general cycle general education), if the radio listening to just the latest news. Given 2-3 hours for private lessons (reading books, personal interests, etc.). Cooking and cleaning all rebels involved, an exception could be the conductor. If kryyvitsi was a woman, then set Screen covers. Violation of vstanov-lenoho regulations were imposed: an extraordinary status, study some works. Among the entertainment used the game with chess, checkers, in some cases – playing musical instruments. Certain difficulties and opportunities related to daily observe personal hygiene. Of course in the summer the situation was favorable – used for this purpose reservoirs that were nearby, had complicated the fall, winter and spring. At this time, these needs could make in homes of local people. In establishing relationships, life in a closed and confined space women had difficult with male staff.

Nationalists, making a daily struggle, despite the constant voltage did not forget about training, self-education, leisure, celebrations and more. In difficult conditions of daily struggle played an important moment of celebration moral-psychological, educational value. In the underground, along with propaganda, military activities and everyday work, do not forget about the celebration of various holidays. With materials stored hear about the celebrations that took place in the underground. In particular, we highlight the religious and nationalist public holidays. Celebrating each holiday carefully prepared, develop manuals and guidelines. It was during the celebration of religious holidays and underground re-

bels had the opportunity to taste festive food. However, a complete meal (for all ritual canons) could have been in the cantonment nationalists in villages among family, friends and sympathizers.

Thus, despite the difficulties of everyday life, the events of war and post-war confrontation has put forward to the historic arena strong, sacrificial personalities that in war people were not lost moral and Christian values. Setting the usual everyday improvements in the underground depended on a number of circumstances. Even in the actual conditions of war nationalists denied by a short holiday and festive moments. With the aim of significant events underground photographed.

Key words: everyday life, secret places, the OUN Carpathians region, Ukrainian liberation movement.

На сьогоднішній день особливої популярності набуває вивчення повсякденного життя як підпілля, так і окремих його структурних підрозділів. Для української історичної науки вивчення цих проблем лише починає набирати масштабів, натомість у світі цей напрям активно розвивається. Особливо цікавими у цьому контексті видаються питання щоденного життя, побуту, настроїв, взаємовідносини у середовищі підпілля.

Комплексно питання матеріально-побутового облаштування життя підпільників і повстанців розглядає Г. Стародубець [19]. Концептуальні засади дослідження історії повсякденного життя націоналістів містяться у дослідженні І. Патриляка [17]. Частково шляхи матеріально-продовольчого забезпечення розкриває розвідка Олександра Іщука та Наталії Ніколаєвої [14]. Проте узагальнююче дослідження, в якому розкриваються матеріально-побутові особливості життя підпільників і повстанців Карпатського краю, відсутнє. Заповнити цю лауну покликана дана публікація.

Учасники українського національно-визвольного руху, свідомо обираючи життя у підпіллі, прирікали себе на подолання низки труднощів, зокрема побутового характеру. В умовах справжніх військових дій, неофіційно введеного воєнного стану в Карпатському регіоні, з усіма відповідними наслідками (загибель, арешти, відкриті судові процеси і страти, депортації тощо), не всі націоналісти спромоглися гідно впоратися з такими реаліями. Це зумовлювалося не тільки відсутністю елементарних побутових вигод, їжі, поганим медичним забезпеченням, а й перебуванням у постійному стресі. Відтак одночасно з технічною підготовкою до зимового часу (продукти, одяг, медикаменти) акцент покладался на моральну підготовку кадрів. Усе це зримо проступає з кореспонденції, яка часто писалася під впливом емоцій. Вона наповнена цікавими, яскравими характеристиками, а нерідко й розпачем. Так, колишній начальник штабу ВО "Говерля" С. Фрасуляк-"Хмель" у своїй записці С. Слободяну-"Єфрему" від 5 серпня 1950 року писав: "Із весни не маю ніяких зв'язків. Із квітня перебуваю постійно у рейді. Уже змінив 14 стоянку. На моїй території великі облави. Ми сильно бідуємо, добре хоч гриби вродилися, їмо печені. Коли була остання облава я мав щастя, після цього кості у мене боліли так, що без допомоги не міг повернутися. Продовольча база ліквідована більшовиками" [11, арк. 33]. Проте ще складнішим за важкі матеріально-побутові умови для повстанців було життя у постійному страху загинути чи потрапити у полон. У згаданому вище листі "Хмель" зазначав: "Більшовики мали намір захопити мене із Вигодського чи Перегінського районів, але не вивчили добре карту. Вигодщина межую із лісовими районами. 25 липня двоє моїх хлопців піддалися такому наскоку, що тільки бог їх врятував. Одному з них у той момент, коли він впав за колоду, більшовики прострілили гвинтівку" [5, арк. 187-188; 3, арк. 133]. Втрати серед особового складу, важкі морально-побутові умови підпільного буття впливали на кваліфікацію та настрої, методику роботи.

Облаштування побутових умов зачіпало як рядових підпільників, так і вищий командний склад. У липні 1950 р. група С. Слободяна-"Єфрема" (дружина – "Марта", "Тарас", "Чорнота", "Карий", "Гринь") перейшла переховуватися на гору "Петріс", де повстанці вирішили копати зимовий бункер. Однак ґрунт був кам'янистий, а тому роботи з облаштування вони припинили. Часу до першого снігу залишалось обмаль, а ситуація ускладнювалася тим, що не було продуктів харчування, керосину тощо. Степана Слободяна-"Єфрема" у той час не було, оскільки він пішов на зустріч із "Громом" (М. Твердохлібом), "Севером" (П. Федунтом) і "Сторожем" (В. Кобилинцем). Отже, вся група була змушена обрати для зимівлі криївку "Сторожа" неподалік від с. Ясень Перегінського р-ну. Попри те, що в цьому бункері зібралось 12 осіб, "Єфрем" вирішив у ньому зимувати. Почали заготовляти продукти харчування, за якими ходили тільки люди "Сторожа", а новоприбулі нікому не показувалися. До того ж, заготовлені продукти харчування при перевезенні до бункеру потрапили в руки оперативників МВС. Шансів заготувати продукти харчування на таку кількість осіб не було. У зв'язку з цим "Єфрем" із дружиною вирішили піти на іншу територію. "Тарас", "Чорнота", "Карий", "Гринь" і М. Дяченко-"Гомін" також відійшли на гору Петріс, де зробили колибу і переховувалися в ній всю зиму 1950–1951 рр. [7, арк. 139]. Цього разу вдалося заготувати значний запас продуктів харчування на зиму для 5 осіб: близько 400 кг. крупи (проса), 500 кг. м'яса, 50 кг. сала, 50 кг. бринзи, 50 кг. квасолі. Ці продукти були заготовлені раніше, коли вони переховувалися на горі Менчелик. Із території Закарпаття "Тарас" і "Карий" пригнали 4 волів, а пізніше "Тарас" привіз свиню. Наприкінці березня 1951 р. підпільники, розділившись на дві групи ("Тарас" пішов із "Карим", а "Чорнота" з "Гринем"), із цього місця перейшли, оскільки закінчилися продукти харчування. До травня місяця вони ходили по лісових ділянках і діставали продукти харчування у лісорубів. Переходи із однієї ділянки на іншу робили горами, стежками чи лісом [7, арк. 140]. Тобто проблеми полягали не лише у тому, щоб знайти місце на криївку, викопати її, знайти, зібрати, а й доставити і зберегти ці продукти. Потреба у продуктах зазвичай регулювалася інструктив-

ними вказівками (кількість, склад тощо). Хоча при усіх заготівлях враховували реальні можливості даного регіону. Попри все суттєвою проблемою була недостатня кількість продуктів, оскільки карпатські села незможні, а переправити продукти з низинних територій видалося складним завданням з огляду на ретельний контроль більшовиками всіх підвід, які везли будь-який ватаж. Для цього у підпільних і повстанських структурах було розроблено чіткий розпорядок споживання їжі, хоча в умовах постійних бойових дій, рейдів тощо дотримуватися цього було важко. Важливе значення для продовольчого забезпечення мав процес заготівлі. До речі, з цього приводу були розроблені спеціальні інструкції. Зокрема, рекомендувалося робити запаси хліба шляхом його сушіння, аналогічно овочами та фруктами, практикувалося також їхнє соління. Не забували і про формування запасу цілющих трав. Рідко, хоча і траплялися, поодинокі випадки консервації продуктів запасів. Особливо ретельно берегли продуктові запаси від ворога, оскільки їхня втрата у скрутних матеріально-побутових реаліях післявоєнної відбудови прирівнювалася до голодної смерті, фізичного виснаження і ймовірності потрапляння живим у руки ворога.

Для повноцінного харчування розробили спеціальні рекомендації щодо необхідних складових продуктів харчування, їх калорійності, а за потреби і варіанти для заміни окремих складових (з аналогічною калорійністю) [12, арк. 81]. Варто відзначити, що керівництво підходило диференційовано до продуктових норм харчування залежно від виконання завдань (зимівля у криївці, перебування у рейді тощо). Чіткі вказівки у розподілі продуктових запасів пов'язані також із їхніми незначними запасами, а відповідно – потребою тривалого використання. Звичайно, переважали страви з продуктів, які можна було легко дістати через їхню значну кількість у населення (картопля, капуста, бараболя, молочні продукти, гриби тощо). Проблема полягала також у відсутності перших (гарячих) страв у щоденному меню як повстанців, так і підпільників через неможливість їхнього приготування (технічну, конспіративну, продовольчу). Найбільш вживаними залишалися так звані сухі пайки – як під час переходів, так і у криївках.

Маємо відзначити, що раціон певною мірою залежав і від місця дислокації повстанського відділу чи розташування криївки (побудований сховок у господарствах місцевих мешканців дозволяв мати різноманітніший раціон). Приготуванням їжі у відділах УПА займалися особи, які мали відповідні здібності, а у криївках під час зимівлі це могли здійснювати жінки (за наявності) мешканців сховку – по чергово або ж спільно із чітким розподілом обов'язків.

Найпопулярнішими гарячими напоями були чай і кава, проте найуживанішими – звичайна вода (із річок, лісових джерел, криниць), молоко [12, арк. 101]. На споживання алкоголю у підпіллі встановили сувору заборону, за порушення якої (залежно від наслідків) могли застосувати тілесні покарання і навіть смертну кару. Особливо заборонялося вживати алкоголь членам, бійцям УПА і симпатикам, які були пов'язані з організаційними таємницями. Дозвіл на одноразове прийняття алкоголю міг дати тільки лікар, погодивши це з провідником чи командиром (під час хвороби, зими чи поширення різних епідемій). У 1946 р. була видана відповідна постанова Проводу ОУН про заборону вживання алкоголю [8, арк. 20]. Кожний вищий керівник мав право розстріляти свого підопічного без суду, побачивши його у стані сп'яніння. Якщо ж керівник цього не виконав, то його можна було вважати посібником у порушеннях [10, арк. 98]. У підпіллі розробили спеціальний формуляр для подання відомостей про вживання алкоголю й тютюну та його вплив на середовище [12, арк. 125]. Однак, попри заборони члени ОУН, бійці УПА все ж вживали спиртні напої [2, арк. 159]. Доцільно підкреслити: вживання тютюну у підпіллі було також обмежене. Ця проблема постійно обговорювалася на усіх нарадах Карпатського краю навіть на завершальному етапі боротьби, коли, здавалося, актуальними були зовсім інші питання. Так, у червні 1951 р., коли М. Дяченко-"Гомін" проводив нараду із керівним складом Станіславівського і Коломийського окружних проводів ОУН, він найбільше уваги приділяв питанням боротьби з алкоголізмом. Втім, частина керівників скептично поставилася до швидкої можливості покінчити зі вживанням алкоголю. Після цього "Гомін" видав накази, якими заборонив вживати алкогольні напої [4, арк. 40].

З'ясування особливостей матеріально-побутових умов і морально-психологічних обставин у середовищі підпільників Карпатського краю дає можливість вивчення описів із спогадів та щоденників. Ось розлога ілюстрація: "Новий 1951 р. застав мене у криївці в Карпатах. Там розміщувалася референтура пропаганди Крайового проводу, керівником якої був я. Крім мене було в ньому 9 осіб – "Улас" (вбитий 7.10.1951) – мій заступник і співробітник видань Крайового відділу пропаганди, "Христя" – його жінка, "Ярина" – машиністка і бойовики "Орест", "Тихий", "Горліс", "Мартин", "Смілий" і "Захар". Хоча життя у криївці тяжке, але ми зуміли ці тяжкі обставини використовувати для роботи. В першу чергу провели досить серйозне навчання із бойовиками. Викладачами були: я, "Улас" і "Христя". Решту часу використовував я для своїх літературних видань, популярних і пропагандистських брошур, інструкцій, зразків на поминальних листів, листівок і проекту спеціального пропагандистського навчання... Всі працювали... "Ярина" переписувала відпрацьований матеріал. "Христя" складала нові мелодії, а по вечорах вчила хлопців співати. Хоч, як це може здатися дивним, але навіть в таких умовах зуміли ми відзначити три націоналістичні свята – "22 січня", "Крут" і річницю Шевченка. Програма цих святкувань в наших умовах досить багата. Була сказана промова, декламації і хоровий спів. Робота була самою кращою нашою розвагою. Небагато розваг нам приносило радіо. Хорошого настрою вистарчало завжди, хоча потрібно зізнатися, блохи нас сильно допікали. Але і тут було немало гумору. Ловля блох давала би не одному карикатуристу багато хорошого матеріалу в його карикатурні папки. Зима, хоч і була легкою, але затяжною. Кожний із нас так рвався до сонця, а тут тобі, як на сміх, все сипав сніжок.

Це псувало нам трохи настрої, тому що наше приміщення зовсім опустошалось. Правда, ще був невеликий запас вівсяної крупи, але вона так закислолась, що нам аж лице зводило, доводилося їсти кислу кашу, як оцтову есенцію. Так день за днем притягнулася Паска. Але ми зустріли її дуже сумно. По два маленьких пряничка уже із протухлої муки і по шматочку твердого, як волосський оріх, м'яса. Ось і всі пасхальні делікатеси... 4 травня ми залишили криївку. Був тихий весняний день. Сонце ніби би сміялося в небесах. Але так легко описати, що творилося тоді в нашій душі, коли нам після декількох місяців сирієї підземної темряви засвітило дороге сонечко. Наші змучені легені сопіли як ковальські мішки" [6, арк. 191-193].

Тобто часто націоналістам доводилося голодувати днями й тижнями. Ще однією побутовою незручністю була відсутність можливості розпалювати вогонь на відкритому місці, адже його міг помітити ворог. Особливо різко це відчувалось ранньою весною, коли повстанці покидали криївки й відчували холод [6, арк. 199].

Варто зазначити, що життя у криївці мало суворий розпорядок: час на ранкову гігієну, сніданок, заняття (історія України, ідеологічно-пропагандистські заняття, предмети загальноосвітнього циклу, загальна освіта), за наявності радіо слухали тільки останні новини. Відводилося 2-3 години на приватні заняття (читання книжок, власні хобі тощо). Приготуванням їжі та прибиранням займалися всі повстанці, виняток міг становити провідник. Якщо в криївці була жінка, то встановлювали ширму-перегородку. За порушення встановленого розпорядку були покарання: позачергове чергування, вивчення деяких творів. Серед розваг використовували гру у шахи, шашки, в окремих випадках – гру на музичних інструментах [15, 158-160]. Певні складнощі стосувалися і можливостей щоденно дотримуватися особистої гігієни. Звісно, у літній період ситуація складалася сприятливіше – для цих потреб використовували водойми, які знаходилися поруч, складніше доводилося восени, взимку і весною. У цей час ці потреби можна було здійснити у помешканнях місцевого населення.

При налагодженні відносин, побуту у закритому й обмеженому просторі жінкам складно доводилося з чоловічим колективом. Низку незручностей, пов'язаних із цим, описала одна з націоналісток: "Дещо незручно почуваюся, дуже зв'язана. Нема можливості і переодітися. ... Відносяться до мене добре. Правда, інколи шепіт по кутах є неприємним, невже у них нема своїх таємниць... із села і розказують щось між собою... у нас справжній порядок, розпорядок дня... Все має свій час: сон... навчання, ще раз приготування... розподілили чергування. Чергують всі, крім провідника "Гомона"... Чергуєм по два. Один помагає. Також встановлено у нас "меню", що кожний день готує кожний черговий, розпорядок дня знає і знає, що йому робити"; "... А ось ми кожний із різного кута, різних окраїн і напрямів також творили... міцну тривалу сім'ю, побудовану на... основах єдності і загальної мети... УССД чи вмерти у боротьбі за неї... Проводим генеральне прибирання, потрохи миємося (потрохи тому, що із водою... дуже обережно не налити...)" ; "5 січня 1952 року... Я переодіваю блузку. Селянська спідниця... запасних не маю... Провідник "Гомін" ... одів штани... тільки в коротких... підготуватися до сніданку... смирно, всі встають, провідник... потім вільно почав свою промову ..." [6, арк. 216-217].

Не всі регіони були однаково придатні для заготівлі продовольства на зимівлю, від чого залежали життєздатність і комфорт у криївці. Так, 31 грудня 1945 р. В. Савчак-"Сталь" відзначав, що підготовка на Буковині до зими відрізняється від Галичини. Підготовка у селах розгорталася досить слабо через небезпеку (брак відповідних перевірених людей, широке доносительство). Кожна пара підпільників мала по 2–3 криївки. Проте харчів у них було максимально на 2 тижні, бо харчових складів не було [13, арк. 26]. Складні побутові умови потрібно поєднувати із непростими обставинами підпільної боротьби.

Самі націоналісти робили висновки й змушені були визнавати, що, багато з підпільників загинули внаслідок поганої підготовки до зимування. Йдеться про недостатнє забезпечення продуктами, погана моральна підготовка, відсутність добрих криївок і у першу чергу невміння конспіруватися. При цьому повстанці усвідомлювали: досвід, який коштував стількох жертв, повинен допомогти в майбутньому без найменших втрат у живій силі і матеріалах пережити наступні зими. Все залежало від керівних кадрів, які мали проконтролювати підготовку низовим активом, що й мало врятувати кадри. У цьому зв'язку націоналісти наголошували: "Ми повинні зрозуміти, що більшовики чекають свого "генерала – зиму", щоб із його допомогою нанести нам остаточний удар" [9, арк. 21].

Проблеми зі звичайними побутовими умовами та продовольчими запасами призводили до напружень. Взимку 1950 р. у таборі С. Фрасуляка-"Хмеля" відчувалася скрута з харчами, оскільки група не змогла заготовити їх у достатній кількості. Через це у середовищі підпільників мало місце психологічне напруження. Бойовик "Комар" пішов за продуктами, але у табір не повернувся, не бажаючи зимувати із С. Фрасуляком. "Комар" вважав, що у його таборі "каторга, а не життя". Суворі конспірація та внутрішній розпорядок не витримували й інші члени, унаслідок чого виникали конфлікти. Ускладнювало ситуацію на базі "Хмеля" перебування, а відповідно й необхідність забезпечення кур'єрів ЗЧ ОУН "Марка", "Комара", "Максима", які прибули із закордону. Зрозуміло, що харчі заготовлювали із суворим розрахунком на кожну особу. Відтак присутність трьох додаткових споживачів призводила до браку продовольства. Влітку 1951 р. П. Федун-"Полтава", розуміючи складність ситуації, в якій опинилися С. Фрасуляк і його бойовики, наказав перевести табір із стану суворі конспірації на теренову роботу, що змогло забезпечити відпочинок, повноцінне й більш якісне харчування [18, с. 14].

Зимівля під землею гнітюче впливала на психічний стан людини. Як зазначає С. Стебельський-Хрін, бункер робив людину боязливою. Ніхто не знав, чи вийде з ями живим. Бували випадки, що по-

встанці душилися від нестачі повітря або їх заливало водою [17, 298]. Дуже часто мешканцям криївки доводилося декілька днів і навіть тижнів нічого не їсти у разі небезпеки та через нестачу продовольства.

Націоналісти, здійснюючи щоденну боротьбу, попри постійну напругу, не забували й про вишколи, самоосвіту, культурне дозвілля, святкування тощо. У складних умовах щоденної боротьби момент свята відіграв важливе морально-психологічне, виховне значення. У підпіллі, поряд із пропагандистською, бойовою діяльністю та буденною роботою, не забували і про відзначення різноманітних свят. Із збережених матеріалів довідуємося про святкові заходи, які відбувалися у підпіллі. Зокрема, можна виділити релігійні, державні й націоналістичні свята. Відзначення кожного свята ретельно готували, розробляли інструкції і вказівки. Саме під час відзначення релігійних свят підпільники і повстанці мали змогу скоштувати святкової їжі. Однак повноцінна трапеза (за всіма обрядовими канонами) могла бути під час розквартирування націоналістів у селах, серед рідних, близьких і симпатиків.

Чекісти ретельно вивчали не тільки місця дислокації підпільників, але й особливості їхнього побуту та характеру. Задokumentовані дані дозволяють дізнатися про психологічний портрет тих чи інших націоналістів. В першу чергу у протоколах допитів містяться такі відомості про особливості, які дозволяють охарактеризувати не тільки, освітній, культурний рівень, зовнішність, а й звички, вподобання тощо [1, арк. 112].

Отже, попри повсякденні побутові складнощі, події війни й післявоєнне протиборство висунули на історичну арену сильних, жертвних особистостей, які в умовах війни залишалися людьми й не втрачали моральних і християнських цінностей. Налагодження звичних побутових вигод в умовах підпілля залежало від низки обставин. Навіть у фактичних умовах війни націоналісти не відмовляли собі від короткотермінових святкових і урочистих моментів. Так, з метою фіксації знаменних подій підпільники фотографувалися.

Література

1. Галузевий державний архів Служби безпеки України (далі – ГДА СБУ). – Ф. 2-Н. – Оп. 56 (1953). – Спр. 6. – Т. 5.
2. ГДА СБУ. – Ф. 2-Н. – Оп. 59 (1953). – Спр. 6. – Т. 4.
3. ГДА СБУ. – Ф. 2-Н. – Оп. 98 (1954). – Спр. 1. – Т. 2.
4. ГДА СБУ. – Ф. 2-Н. – Оп. 108 (1954). – Спр. 2. – Т. 2.
5. ГДА СБУ. – Ф. 2-Н. – Оп. 110 (1954). – Спр. 2. – Т. 7.
6. ГДА СБУ. – Ф. 2-Н. – Оп. 110 (1954). – Спр. 2. – Т. 8.
7. ГДА СБУ. – Ф. 2-Н. – Оп. 19 (1959). – Спр. 9.
8. ГДА СБУ. – Ф. 13. – Спр. 372. – Т. 9.
9. ГДА СБУ. – Ф. 13. – Спр. 372. – Т. 20.
10. ГДА СБУ. – Ф. 13. – Спр. 372. – Т. 23.
11. ГДА СБУ. – Ф. 13. – Спр. 372. – Т. 56.
12. ГДА СБУ. – Ф. 13. – Спр. 376. – Т. 28.
13. ГДА СБУ. – Ф. 13. – Спр. 398. – Т. 24.
14. Іщук О. Ставлення українського населення до діяльності ОУН і УПА у 1943 – 1955 рр. / Олександр Іщук, Наталія Ніколаєва // Український визвольний рух. – Львів, 2007. – Збірник 11. – С. 167-210.
15. Матисякевич З. Історія Синевідська Вижного / Зиновій Матисякевич. – Львів: Літопис, 2003. – 350 с.
16. Паньків М. Партизанські схрони УПА / Михайло Паньків // Галичина. Всеукраїнський науковий і культурно-просвітній краєзнавчий часопис. – Івано-Франківськ, 2008. – Ч. 18. – С. 291-302.
17. Патриляк І. "Встань і борись! Слухай і вір...": українське націоналістичне підпілля та повстанський рух (1939–1960 рр.): монографія / Іван Патриляк. – Львів: Часопис, 2012. – 592 с.
18. Ремесло повстанця. Збірник праць підполковника УПА Степана Фрасуляка-"Хмеля" / [ред. і упоряд. Р. Забілий]. – Львів, 2007. – 424 с.
19. Стародубець Г. Генеза українського повстанського запілля: монографія / Стародубець Г. – Тернопіль: Підручники і посібники, 2008. – 464 с.

References

1. *Haluzevyi derzhavnyi arkhiv Sluzhby bezpeky Ukrainy (HDA SBU)* [Sectoral State Archive of the Security Service of Ukraine (SSA SSU)]. Fund 2-N, inventory 56 (1953), dossier 6, Vol. 5 [in Ukrainian].
2. *HDA SBU* [SSA SSU]. Fund 2-N, inventory 59 (1953), dossier 6, Vol. 4. [in Ukrainian].
3. *HDA SBU* [SSA SSU]. Fund 2-N, inventory 98 (1954), dossier 1, Vol. 2. [in Ukrainian].
4. *HDA SBU* [SSA SSU]. Fund 2-N, inventory 108 (1954), dossier 2, Vol. 2. [in Ukrainian].
5. *HDA SBU* [SSA SSU]. Fund 2-N, inventory 110 (1954), dossier 2, Vol. 7. [in Ukrainian].
6. *HDA SBU* [SSA SSU]. Fund 2-N, inventory 110 (1954), dossier 2, Vol. 8. [in Ukrainian].
7. *HDA SBU* [SSA SSU]. Fund 2-N, inventory 19 (1959), dossier 9. [in Ukrainian].
8. *HDA SBU* [SSA SSU]. Fund 13, dossier 372, Vol. 9. [in Ukrainian].
9. *HDA SBU* [SSA SSU]. Fund 13, dossier 372, Vol. 20. [in Ukrainian].
10. *HDA SBU* [SSA SSU]. Fund 13, dossier 372, Vol. 23. [in Ukrainian].
11. *HDA SBU* [SSA SSU]. Fund 13, dossier 372, Vol. 56. [in Ukrainian].
12. *HDA SBU* [SSA SSU]. Fund 13, dossier 376, Vol. 28. [in Ukrainian].
13. *HDA SBU* [SSA SSU]. Fund 13, dossier 398, Vol. 24. [in Ukrainian].

14. Ishchuk, O., Nikolaieva, N. (2007). Stavlennia ukrainskoho naseleennia do diialnosti OUN i UPA u 1943 – 1955 rr. [The attitude of Ukrainian population to the OUN and UPA in 1943 – 1955]. *Ukrainskyi vyzvolnyi rukh*. Lviv, (11), 167-210 [in Ukrainian].
15. Matysiakievych, Z. (2003). Istoriiia Synevidska Vyzhnoho [History Synevidska Vision]. Lviv: Litopys [in Ukrainian].
16. Pankiv, M. (2008). Partyzanski skhrony UPA [UPA partisan caches]. *Halychyna. Vseukrainskyi naukovyi i kulturno-prosvitnii kraieznavchyi chasopys*, Ivano-Frankivsk, (18), 291-302 [in Ukrainian].
17. Patryliak, I. (2012). "Vstan i borys! Slukhai i vir...": ukrainske natsionalistychne pidpillia ta povstanskyi rukh (1939–1960 rr.) ["Stand up and fight! Listen and believe ...": Ukrainian nationalist underground and insurgency (1939-1960)]. Lviv: Chasopys [in Ukrainian].
18. Zabilyi, R. (ed.) (2007). *Remeslo povstantsia* [Craft rebels]. Zbirnyk prats pidpolkovnyka UPA Stepana Frasuliaka-"Khmelia". Lviv [in Ukrainian].
19. Starodubets, H. (2008). *Heneza ukrainskoho povstanskoho zapillia* [Genesis of Ukrainian insurgent rear]. Ternopil: Pidruchnyky i posibnyky [in Ukrainian].

УДК 930.1.7.045(477)

Карпов Віктор Васильович
кандидат історичних наук, доцент
Національної академії керівних кадрів
культури і мистецтв
e-mail: vvkarpoff@ukr.net

ВЕКСИЛОЛОГІЧНІ ТРАДИЦІЇ У СИМВОЛІЦІ ВІЙСЬКА КОЗАЦЬКОЇ ДЕРЖАВИ (XVI–XVIII ст.)

У статті аналізується процес становлення вексилOLOGІЧНИХ традицій Козацької держави (XVI–XVIII ст.). На основі історіографії означеної наукової проблеми доводиться, що на прапорництво козацького війська мали вплив вексилOLOGІЧНІ традиції Європи, Московського царства та Османської імперії. Водночас стверджується, що вексилOLOGІЧНІ традиції козацтва набули самостійних рис, що базувалися на культурних засадах українського народу. Цей процес цілком залежав від конкретних історичних обставин розвитку Козацької держави.

Ключові слова: Козацька держава, козацьке військо, вексилOLOGІЯ, прапорництво, знамено.

Карпов Віктор Васильович, кандидат історических наук, доцент Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв

ВексилOLOGІЧЕСКІЕ ТРАДИЦІЕ В СИМВОЛІКЕ ВОЙСКА КАЗАЦКОЇ ДЕРЖАВИ (XVI–XVIII ст.)

В статье анализируется процесс становления вексилOLOGІЧЕСКИХ традиций Казацкой державы (XVI–XVIII ст.). На основе историографии доказывается, что на вексилOLOGІЮ казацкого войска имели влияние традиции Европы, Московского царства и Османской империи. Вместе с этим утверждается, что вексилOLOGІЧЕСКИЕ традиции казачества приобрели черты самостоятельного явления, базирующегося на культурных основах украинского народа. Этот процесс полностью зависел от конкретных исторических обстоятельств развития Казацкой державы.

Ключевые слова: Казацкая держава, казацкое войско, вексилOLOGІЯ, хоругвь, знамя, военная символика.

Karpov Viktor, candidate of Historical Sciences, Associate Professor National Academy of Managerial Staff of Culture and Arts

Veksylolohichni tradition in symbolism troops Cossack state (XVI-XVIII centuries)

The article analyzes the process of becoming veksylolohichnyh traditions of the Cossack state (XVI – XVIII). Ukrainian Cossacks represented the Armed Forces of Ukraine in the XVI – XVIII centuries. Formed on the basis of state-forming forces (first Zaporizhzhya Bazavluk January 1590 – in 1638 and Cossack State Khmelnytskoho 1648 – 1657) from the end of the XVI century. became known Zaporizhia Army. By Cossack watches KLEYNOD, that character troops pertained regimental flags, centesimal icons hetman Bunchuk; Military music – drums; Cossack attributes of power – mace Hetman, colonels pernachi; Rush military judges, clerks ink.

At first glance, this vast list of subjects for understanding and have irregular, random. But it reflects a concept, general requirements and aspirations to develop their own Cossack culture of the people – writing (scribes ink), Justice (Rush military judges), spirituality (music – drums), state (attributes Cossack power – mace Hetman, colonels pernachi) and Orthodox state (flags with symbols that reflect the essence of the aspirations of the Ukrainian Cossacks).

History of prapornytsva Cossack army and origin veksylolohichnyh tradition meets the basic stages of formation of the Cossack state. Note that in pervogo Cossacks flags received. The emphasis on the fact of receipt of flags from different sources – from kings of the Commonwealth or of Muscovy, Russian Empire, the Ottoman Empire, Crimean Khanate, the Habsburg Empire, and even both at once a sign of their presence on the content of a pattern. Hiring of the European, and not just the Army, Cossack detachments received flags as symbols of mercenary. This shows the impact on the development of the Cossack state's own system of symbols in prapornytsvi other traditions of Ukrainian Cossacks – European, Moscow, Asian. During the Liberation War XVII. Cossack regiments at their own expense "stroyily", ie produced their flags of various sizes, formats and colors.

So awarded the Cossack army flags of other countries have symbols of states and wore a sign of subordination, membership Cossack troops those countries. Cossacks honor bestowed flags. However, they had their own preferences,